

Virve-Maria Toivonen

LAPSEN OIKEUDET JA OIKEUSTURVA

**Lastensuojeluasiat
hallintotuomioistuimissa**

Yliopistollinen väitöskirja, joka Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi Porthanian salissa PIII perjantaina 7.4.2017 kello 12.

With an English Abstract

Alma Talent
Helsinki 2017

Copyright © 2017 Talentum Media Oy ja tekijä

Kansi: Sirpa Puntti

Taitto: NotePad

ISBN 978-952-14-3074-9

ISBN 978-952-14-3076-3 (verkkokirja)

BALTO print, Liettua 2017

Anna palautetta kirjasta: protoimitus@almamedia.fi

SISÄLLYS

ALKUSANAT	V
LYHENTEET	XV
1 TUTKIMUKSEN KOHDE, TAVOITTEET JA RAJAUKSET	1
1.1 Johdanto	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet	3
1.3 Teoriat ja metodit	5
1.3.1 Realistinen ote oikeuteen.....	5
1.3.2 Empiirinen oikeustutkimus ja lainsäädännön arviointi.....	8
1.3.3 Omat tutkimukselliset sitoumukset.....	11
1.4 Lapsen hoivaa ja huolenpitoa koskevat asiat tutkimuskohteena	13
1.4.1 Lapsen yksityis- ja julkisoikeudellinen hoiva	13
1.4.2 Huostaanottoasiat	15
1.4.3 Lastensuojelulapset	17
1.5 Tutkimuksen rajaukset	19
1.6 Tutkimuksen paikantuminen oikeudenalajaottelussa	23
1.6.1 Yhtymäkohdat eri oikeudenaloille	23
1.6.2 Lapsioikeudesta ja lapsioikeudellisesta tutkimuksesta.....	25
1.6.3 Aiempi lapsioikeudellinen tutkimus ja muu kirjallisuus	29
2 LAPSEN OIKEUDET	33
2.1 Lähtökohtia	33
2.2 Lapsen oikeudet ja oikeudellinen asema säädösten tasolla	35
2.2.1 Kansallinen lainsäädäntö.....	35
2.2.1.1 Vuoden 1936 ja 1983 lastensuojelulait.....	35

2.2.1.2	Voimassa oleva lastensuojelulaki	37
2.2.1.3	Lapsen perusoikeudet	41
2.2.2	Kansainvälinen sääntely	42
2.2.2.1	YK:n lapsen oikeuksien sopimus	42
2.2.2.2	Lapsen oikeuksien sopimuksen valvonta ja tulkinta	45
2.2.2.3	Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan sosiaalinen peruskirja	47
2.2.2.4	Euroopan neuvoston lapsioikeudelliset instrumentit	49
2.2.2.5	Lapsen asema EU-oikeudessa	50
2.3	Perus- ja ihmisoikeudet oikeudellisessa päätöksenteossa	54
2.3.1	Säädöshierarkkinen asema ja merkitys	54
2.3.2	Suora sovellettavuus ja tulkintavaikutus	58
2.3.3	Rajoittaminen	60
2.4	Lapsen oikeudet ja oikeudellinen asema oikeuskirjallisuudessa	62
2.4.1	Vasta-argumentit	62
2.4.1.1	Lapsen kompetenssin puute ja suojelun tarve	62
2.4.1.2	Lapsen velvollisuudet	64
2.4.1.3	Taustalla tahtoteoria oikeuksista	67
2.4.2	Puolesta-argumentit	68
2.4.2.1	Taustalla intressiteoria oikeuksista	70
2.4.3	Kokoavia havaintoja	71
2.5	Lapsi, perhe ja yhteiskunta	74
2.5.1	Autonominen perhe	74
2.5.2	Lapsi perheessä	77
3	LAPSEN ETU	79
3.1	Lähtökohtia	79
3.2	Lapsen etu säädösten tasolla	82
3.2.1	Kansainvälinen sääntely	82
3.2.1.1	YK:n lapsen oikeuksien sopimus	82
3.2.1.2	Euroopan ihmisoikeussopimus	84
3.2.1.3	Muut sopimukset ja velvoitteet	85
3.2.2	Lastensuojelulaki	86
3.3	Vastuu lapsen edusta	89
3.4	Lapsen etu oikeuskäytännössä	91
3.4.1	Lastensuojeluasioissa	91
3.4.2	Muissa asiaryhmissä	97

3.5	Lapsen edun arviointi	99
3.5.1	Epäjuridisuus	100
3.5.1.1	Oikeuden ulkopuolinen tieto päätöksenteossa	100
3.5.1.2	Lapsen hyvinvointi osana lapsen etua	101
3.5.1.3	Goldstein, Freud, Solnit – juridinen lapsen edun käsite	104
3.5.2	Epämääräisyys	107
3.5.2.1	Epämääräisyys oikeusturvaongelmana	109
3.5.2.2	Täsmällisempi ja velvoittavampi sääntely ...	112
3.5.3	Asema ja merkitys ratkaisuperusteena	114
3.5.3.1	Lapsen edun ylivoimaisuus	114
3.5.3.2	Lapsen edun rajoittaminen	116
4	LAPSEN OSALLISUUS	119
4.1	Lähtökohtia	119
4.2	Lapsen perus- ja ihmisoikeutena turvattu osallisuus	122
4.3	Lapsen osallisuus huostaanottoasioissa	127
4.3.1	Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen sosiaalitoimessa	127
4.3.2	Lapsen asema hallinto-oikeuskäsittelyssä	131
4.3.3	Avustaja ja edunvalvoja lapsen osallisuuden turvaajana	133
4.4	Lapsen osallisuus oikeuskäytännössä	136
4.4.1	Lasten kokemuksia osallisuudesta ja oikeudenkäynneistä	136
4.4.2	Osallisuuden toteutuminen erityisesti lastensuojeluasioissa	139
4.4.2.1	Muodollinen osallisuus	139
4.4.2.2	Osallisuuden merkitys	141
4.5	Osallisuuden esteitä	144
4.5.1	Ikäraajat	144
4.5.2	Suojelun tarve	147
4.5.2.1	Lapsen yksityisoikeudellista hoivaa koskevat asiat	149
4.5.3	Lapsen osallisuuden turvaaminen tuomioistuimessa	152
4.6	Lapsen osallisuuden merkitys päätöksenteossa	155
4.6.1	Oikeus päättää vai oikeus osallistua?	155
4.6.2	Tietoon perustuva suostumus	158

5 OIKEUKSIEN TURVAA	165
5.1 Lähtökohtia	165
5.2 Menetelmäoikeudenmukaisuus	167
5.2.1 Menetelmäoikeudenmukaisuuden merkitys.....	167
5.2.2 Objektiivinen ja subjektiivinen näkökulma	168
5.3 Oikeudenmukainen oikeudenkäynti.....	171
5.3.1 PL:n 21 § ja EIOS:n 6 (1) artikla	171
5.3.1.1 EIOS ja hallintoprosessi	173
5.3.2 Tuomioistuimeen kohdistuvat vaatimukset	174
5.3.3 Menettelyä koskevat vaatimukset	176
5.4 Menettelylliset oikeudet lapsen oikeuksien sopimuksessa ja lapsen oikeuksien käyttöä koskevassa sopimuksessa.....	179
5.5 Sovinto ja lapsen oikeusturva.....	182
5.5.1 Yleistä sovinnollisuudesta ja sovinnosta	182
5.5.2 Vaihtoehtoinen ja legalistinen oikeusturva.....	185
5.5.3 Sovinnollisuus julkisoikeudessa	187
5.5.4 Sovinnollisuus lapsen hoivaa ja huolenpitoa koskevilla asioilla.....	189
5.5.4.1 Sovittelumalleja lapsioikeudellisissa asioissa	189
5.5.4.2 Sovinnolliset menettelyt käräjäoikeudessa..	191
5.5.4.3 Sovinnollisuus ja lastensuojelu	193
5.5.4.4 Lapsen yksityis- ja julkisoikeudellista hoivaa koskevien asioiden oikeudellinen luonne.....	196
5.5.4.5 Lapsen asema sovinnollisissa menettelyissä.....	199
6 PERUSTELUT OIKEUSTURVAN ELEMENTTINÄ JA KONTROLLIN KEINONA	203
6.1 Lähtökohtia	203
6.2 Miksi tuomiot on perusteltava?.....	205
6.2.1 Päätöksen ja päätöksenteon oikeuttaminen ja valvonta.....	205
6.2.2 Korostuneen perusteluvollisuuden tilanteet.....	208
6.3 Miten tuomiot tulisi perustella?.....	210
6.3.1 Oikeudellinen hyväksyttävyyys, avoimuus ja ymmärrettävyyys	210
6.3.2 Tosiasiaperustelut	212

6.3.3	Oikeudelliset perustelut.....	215
6.3.3.1	Sovelletut oikeuslähteet	216
6.3.3.2	Oikeuslähteiden tulkinta	217
6.3.4	Perustelujen avoimuus ja ymmärrettävyys	222
6.4	Perustelumallit ja-tyyli	225
6.5	Prosessinjohto perustelujen tukena.....	228
6.5.1	Prosessinjohto hallinto-oikeudessa.....	228
6.5.2	Prosessinjohdon keinot	232
7	YHTEENVETOA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	241
7.1	Lapsen etu ja osallisuus säädösten alla.....	241
7.2	Lapsen oikeuksien turvaaminen.....	243
7.3	Kohti lapsen oikeuksien tehokasta toteutumista	246
	SUMMARY	248
	LÄHTEET	250
	OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO	285
	ASIAHAKEMISTO	287